

Wendelsbergs folkhögskolas yttrande över SOU 2024:42 Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid

Övergripande kommentarer

Wendelsberg anser att det är en omfattande och väl genomförd utredning som presenteras och i stort sympatiserar vi med utredarens intentioner. När det gäller de konkreta förslagen finns emellertid en del övrigt att önska som framförs enligt nedan. Utredningen ger i sina första delar en mycket bra beskrivning av folkbildningens tillkomst och utveckling över tid. Den sammanfattar väl hur folkbildningen bidragit till människors personliga utveckling i alla grupper vilket i sin tur lett till att människor känt delaktighet och på ett aktivt sätt kunnat delta i samhällsutvecklingen på alla nivåer. Folkbildningens alla mötesplatser och metoder med samtalet i fokus och ett demokratiskt förhållningssätt i botten har gett enskilda invånare motivation, mod, hopp och konkreta verktyg för att själva kunna delta och medverka i utvecklingen av en bättre värld på alla samhällsnivåer.

Som den folkhögskola Wendelsberg är sedan 1908 beklagar vi att det inte finns med något om internatboendets betydelse på folkhögskola. Internat på folkhögskola har funnits sedan den svenska folkhögskolan startade i mitten av 1800-talet och en majoritet av landets folkhögskolor erbjuder fortfarande internatboende. Ett flertal utredningar har genom åren lyft fram internatets betydelse för många deltagares möjlighet att klara sina studier samt för skolornas möjlighet att erbjuda vissa kurser med riksintag. I nu gällande riktlinjer för statsbidrag till folkhögskolan understryks internatets betydelse som ett pedagogiskt mervärde. Vi saknar också perspektiv på folkhögskolans särskilda behov av möjlighet till kompetensutveckling för pedagoger och skolledare för att inte hamna efter övriga aktörer inom utbildningssektorn.

Något som återkommer är att det finns ett förtroendetapp och brist på tillit för folkbildningen från allmänheten. I folkhögskolevärlden känner vi inte igen oss i den beskrivningen. Tvärtom, det är vår uppfattning att en majoritet både talar gott om folkhögskolan och tycker att den behöver växa och utvecklas än mer.

Ibland är det svårt att i utredningen uppfatta vad som är vad när det talas om folkbildning. Det känns särskilt oklart när det kommer till förslagen. Avses folkhögskolorna eller studieförbunden eller både ock? Båda är en del av folkbildningen men dess verksamhet ser helt olika ut och bygger på olika premisser och förutsättningar.

Gemensamt är att folkhögskolorna och studieförbunden är utmärkta aktörer för att möjliggöra folkbildning men varken folkhögskolan eller studieförbundet är med automatik synonymt med folkbildning. Wendelsbergs uppfattning är att *folkbildning* är ett samlingsbegrepp för det fria bildningsarbetet, och att det *bland annat* bedrivs inom folkhögskolor, bibliotek, studieförbund och andra föreningar.

Folkbildning är den verksamhet som lever i de olika rummen oavsett var. Folkbildning är mötet mellan olika människor, erfarenheter, kunskaper och talanger. Ett möte som vilar på samtalet i dess olika former byggt på respekten för att alla har något att bidra med och att alla är värda att lyssna till oavsett om jag håller med eller inte. Folkbildningen bygger på att deltagaren själv *vill* delta och att deltagaren själv får och kan vara med och styra över innehållet. I det ögonblick man med regelverk, kontrollfunktioner eller på annat sätt försöker styra det upplägget upphör verksamheten att vara folkbildning.

Det är Wendelsbergs uppfattning att en fortsatta framgångsrik folkbildning även framgent måste bygga på frivillighet och frihet från politisk styrning där armlängds avstånd gäller. Det är däremot självklart att folkbildningen som allt annat behöver följas upp och utvärderas. Kontrollfunktioner behövs för att tillse att riktlinjer och regelverk som ligger till grund för verksamheten efterlevs. Men det är viktigt med en balans i dessa funktioner så att inte uppföljnings-, utvärderings- och kontrollfunktionerna organiseras på ett sätt så att de hämmar den egentliga verksamheten istället för att stödja den. Det vore samhällsekonomiskt oklokt och ett bakslag för den demokratiska utvecklingen.

12.3.2 Förslag på nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken

Wendelsberg **tillstyrker** utredningens förslag.

12.3.3 Förslag på nya delmål för folkbildningspolitiken

Wendelsberg **tillstyrker** modellen som sådan med ett antal delmål men vi menar att de inte är klara som de är formulerade idag. Wendelsberg anser att det vore ovärdigt att besluta om nya vägledande mål för den samlade folkbildningen och utelämna det viktigaste ordet av alla, nämligen **demokrati**. Det förtjänar till och med en egen målformulering.

Wendelsberg föreslår att ett första delmål läggs till med formuleringen: **Att öka människors intresse för att delta i samhällsutvecklingen på demokratisk grund.**

I de föreslagna målen står det återkommande att "fler" skall fördjupa, intressera, få nya... och så vidare. Även om målen utvecklas i utredningen känns det något oklart vad som menas. Det är en fin tanke och en rimlig ambition men vi menar att det ibland kan vara minst lika rimligt att erbjuda människor återkommande aktivitet. Eller att högre kvalitet inom vissa insatser ibland måste få ske på bekostnad av kvantitet.

Wendelsberg föreslår att ordet "fler" stryks ifrån formuleringarna i de tre första delmålen.

13.3 Nya mål för folkbildningen behöver belysas med nya indikatorer

Utredaren föreslår ett antal indikatorer som instrument för att följa upp övergripande mål och delmål. Wendelsberg instämmer i att indikatorer kan vara ett sätt att följa upp målen

men anser att de indikatorer som presenteras i utredningen inte är tillräckligt genomarbetade. De indikatorer som förslås är i allt väsentligt kvantitativa och handlar om att mäta antal deltagare, aktiviteter och vilken typ av verksamhet olika deltagare finns med i. Uppgifter om detta finns redan idag. Däremot säger det lite eller inget om verksamhetens kvalitet. Indikatorerna syftar till att med huruvida "fler" människor kommer att nås, något vi vänder oss emot. Med de föreslagna indikatorerna är det också mycket av genomförd verksamhet som skulle missas där kulturområdet kanske är det tydligaste exemplet. Något som utredaren för övrigt instämmer i. Till exempel all den kultur på folkhögskola som sker inom ramen för undervisningen men som inte rapporteras som kultur, annan kultur som sker vid sidan av undervisningen på skolan, annan kultur som sker i samverkan med annan part, civilsamhället eller kulturinstitution eller inom olika projekt, etc. Utredaren pekar själv på såväl svagheter som styrkor med indikatorerna. Enkäter kan vara bra där man fångar upp vad deltagare tycker, känner och upplever under sina studier men de säger lite eller inget om i vilken mån folkbildningen leder till ökad bildning och i vilken mån bildningen i sin tur leder till ökad delaktighet i samhällsutvecklingen.

Varken delmål eller indikatorer nämner heller något om samverkan med civilsamhällets många aktörer. Något som är grundläggande och som starkt präglar både inriktning och innehåll i de olika folkbildningsaktörernas verksamhet. Såväl studieförbunden som folkhögskolorna är i de allra flesta fall starkt kopplade till olika idéburna organisationer inom civilsamhället.

Mot bakgrund av ovanstående **avstyrker Wendelsberg** de föreslagna indikatorerna i sin helhet och **föreslår** att arbetet med att ta fram nya indikatorer görs om och att det då sker i nära samverkan med folkbildningens aktörer.

14.3 Utredningen föreslår att självförvaltningsmodellen behålls

Frågan är utredd flera gånger sedan Folkbildningsrådets tillkomst 1991 och varje utredning har kommit fram till att självförvaltningsmodellen är det bästa alternativet. Utredarna anger flera och goda skäl till att det inte finns något bättre alternativ nu heller. Till exempel att om en ny myndighet skall byggas upp behöver sakkunskap hämtas in. Det är tidsödande och medför såväl kostnader som risker på flera sätt, särskilt på kort sikt. Statskontoret har pekat på att omställning av verksamhet innebär stora utmaningar för kompetensförsörjningen och att det kan bli svårt att bedriva verksamheten effektivt i samband med en större omställning. Utredaren pekar också på att behoven av att stärka kontroll, uppföljning och utvärdering kan ske genom justeringar av självförvaltningsmodellen. Wendelsberg delar den bedömningen.

Wendelsberg tillstyrker förslaget att självförvaltningsmodellen ska behållas.

14.4 Utredningens alternativa förslag innebär att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) tar över ansvaret för fördelning, kontroll, uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen

Wendelsberg avstyrker det alternativa förslag till justerad självförvaltningsmodell som utredningen lägger fram att MUCF tar över ansvaret för fördelning, kontroll, uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen.

16 Förstärkt kontroll av statsbidraget till folkbildningen

Wendelsberg delar utredarens uppfattning om vikten av kontroll. Vi anser däremot inte att det behövs mer kontroll utan rätt kontroll. Samt att den sker utan ökad administrativ eller ekonomisk belastning på folkbildningens aktörer och därmed på bekostnad av verksamheten. I annat fall måste ekonomiska resurser tillföras.

Wendelsberg instämmer med utredaren i att det är viktigt att folkbildningspolitiken också i framtiden måste bygga på tillit till folkbildningens aktörer och civilsamhället i övrigt som ingår i verksamheten.

16.5.1 Öppen redovisning av samverkan med andra

Wendelsberg avstyrker utredningens förslag att bidragsmottagare ska redovisa sina samarbetsparter.

Transparens är bra men Wendelsberg anser att det är tillräckligt att uppgifterna finns tillgängliga hos respektive bidragsmottagare. Att införa ett nationellt register på detta vis skulle kräva kraftigt ökade administration. Inte heller skulle det komma åt de problem som utredaren adresserar kring felaktiga utbetalningar.

18.1.4 Återbetalade medel ska i vissa fall betalas tillbaka till staten

Utredningen föreslår att "om återbetalningarna uppgår till ett väsentligt belopp i relation till anslagens storlek ska medlen istället återbetalas till staten".

Det är självklart att om en enskild aktör felaktigt använder medel så skall de betalas tillbaka men medlen skall absolut omfördelas till annan folkbildningsverksamhet. De medel som regeringen avsätter till folkbildning skall också användas till sådan verksamhet.

Wendelsberg avstyrker utredningens förslag om att vissa medel skall återbetalas till staten.

20. Konsekvenser

Wendelsberg delar inte utredningens bedömning att dess förslag till nya mål, nya indikatorer, förstärkt uppföljning och kontroll samt förbättrad utvärdering inte skapar några extra kostnader för studieförbund och folkhögskolor.

Ett merarbete är uppenbart och därmed kommer extra kostnader att uppstå för samtliga bidragsmottagare. Krav på bidragsmottagare att förse externa utvärderare med underlag samt inför Riksrevisionens nya uppdrag förse Folkbildningsrådet med de underlag de begär, kommer att medföra ökad administration och ökade kostnader.

Utredningen pekar på att förslagen ska ge positiva effekter som bättre beslutsunderlag för kommunal och regional bidragsgivning, ökad transparens och ansvarsskyldighet i användningen av offentliga medel samt ökat förtroende för folkbildningen hos allmänheten. Även vi ser detta som möjliga effekter av betänkandets förslag. Men förslagen kommer oundvikligen att skapa ökade administrativa kostnader för såväl bidragsgivare som bidragsmottagare. Wendelsberg saknar en beräkning av vad denna ökade börda förväntas kosta och menar att ökade kostnader måste kompenseras med ökade anslag till folkbildningen.

20.17 Finansiering av utredningens förslag

Wendelsberg avstyrker utredningens förslag till finansiering av de ökade kostnader för staten och menar att regeringen måste finna andra källor till den nödvändiga finansieringen.

Styrelsen för Wendelsbergs folkhögskola

Mölnlycke den 29 november 2024

Sören Eriksson
Rektor